

A fenntarthatóságra nevelés céljai és feladatai Magyarországon

Vitaanyag az Országgyűlés Fenntartható Fejlődés Bizottsága által létrehozott
Fenntarthatóságra Nevelés Kerekasztal (FNK) számára

Készítette: Czippán Katalin, Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosa Irodája
Budapest, 2011. augusztus 22.

Jelen vitaanyag célja, hogy kiindulási alapként, gondolatébresztőként szolgáljon a fenntarthatóságra nevelés magyarországi céljainak és feladatainak meghatározását szolgáló párbeszédhez a FNK tagjai körében.

Feltételezi, hogy a FNK tagok számára nem kell külön leírni, hogy napjaink életvezetési, gazdasági, társadalmi gyakorlata mennyire és miért fenntarthatatlan. Amennyiben tágabb körű vitára kerül sor, ezzel ki kell egészíteni a dokumentumot.

1. Döntési pont:

A FNK nem folyik bele a fenntarthatóságra nevelés kifejezés helytállóságát elemző szakmai párbeszédbe (melyik a helytállóbb: fenntarthatóság pedagógiája, oktatás, képzés szemléletformálás, kommunikáció a fenntarthatóságért, fenntarthatóságra szocializálás), hanem elfogadja a Fenntartható Fejlődés Bizottsága által adott „fenntarthatóságra nevelés” kifejezést és a későbbiekben a célok és a tartalom pontosításával kívánja egyértelművé tenni, hogy mit ért alatta.

Fenntartható fejlődés, fenntarthatóság

Jelen vitaanyagnak nem lehet célja a fenntartható fejlődés fogalmára új definíció készítése, ezért a következő, nemzetközi és hazai dokumentumokban szereplő meghatározásokra épít.

Az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottsága 1987-ben a fenntartható fejlődést olyan fejlődésként határozta meg, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék saját szükségleteiket (Brundtland, 1987).

Az Európai Unió 2006-ban elfogadott (2009-ben felülvizsgált) Fenntartható Fejlődés Stratégiája a fenntartható fejlődés fogalmát és céljait is ebből a definícióból vezeti le:

A fenntartható fejlődés azt jelenti, hogy a jelenlegi nemzedékek szükségleteit úgy kell kielégíteni, hogy az ne veszélyeztesse a jövő nemzedékek saját szükségleteinek kielégítésére való képességét. Ez az Európai Uniónak a Szerződésben foglalt átfogó célkitűzése, amely az Unió összes politikáját és fellépését irányítja. Lényege a Földnek az élet sokféleségét fenntartó képességének megőrzése, és a demokrácia, a nemek közötti egyenlőség, a szolidaritás, a jogállamiság elvein és az alapvető jogok tiszteletben tartásán alapul, beleértve a mindenki számára biztosított szabadságot és

esélyegyenlőséget. Célja az életminőség és a jólét folyamatos javítása bolygónkon a jelen és a jövő nemzedékei számára. A fenntartható fejlődés ennek érdekében elősegíti a dinamikus gazdaságot, a teljes foglalkoztatottságot, a magas szintű oktatást, az egészségvédelmet, a szociális és területi kohéziót, valamint a környezetvédelmet egy békés, biztonságos és a kulturális sokféleséget tiszteletben tartó világban (EUT, 2006, 2. o.).

A Magyar Köztársaság Kormánya 2007 júniusában elfogadta a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiát, mely a fogalom meghatározásaként a következőket rögzíti:

A fenntartható fejlődés a tágan értelmezett életminőség javulását szolgálja, amely nem szűkíthető le az anyagi jólétre, hanem magában foglalja a környezet minőségét, a demokratikus jogok érvényesülését, a természeti erőforrásokhoz valamint a társadalom nyújtotta szolgáltatásokhoz és intézményekhez való hozzáférést, a teljes testi, lelki egészséget, a szabadidőt, a biztonságot is. A társadalmi jólét a környezetminőség és a társadalmat alkotók életminőségének együttes megnyilvánulása.

A természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodásnak együtt kell érvényesülnie a jólét elérését, megtartását elősegítő gazdasági fejlődéssel és a társadalmi igazságossággal, esélyegyenlőséggel.

A természeti erőforrások vonatkozásában ez azt jelenti, hogy hosszú távon a természeti környezet eltartó-képességével összhangban lehet csak a társadalom reális szükségleteinek a kielégítéséről gondoskodni; a környezet eltartó képessége egyben az igények kielégítésének korlátja is. Ennek megfelelően van szükség a természeti erőforrások fenntartható használatára, amelynek megvalósításához a társadalom környezet-tudatos és környezet-etikus magatartása szükséges. Ennek a megvalósulásához szükséges, hogy a jövő nemzedékének szakmailag megalapozott, megfelelően előkészített környezettudatos nevelése a családban és az oktatás valamennyi területén nagyobb teret kapjon (Magyar Köztársaság Kormánya, 2007, 3. o.).

A fenntartható fejlődés eredeti megfogalmazásában a fejlődés szó sokféle lehetséges értelmezésének kritikája (nem lehet korlátlan módon fejlődni egy korlátos rendszerben, azaz a földi körülmények között nem lehetséges fenntartható fejlődés) életre hívta a fenntarthatóság kifejezést.

A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Tanács 2009-ben kiadott jelentése „Jövőkereső” címen a következőt fogalmazza meg:

A fenntarthatóság nem egy állapot fenntartására vonatkozik, bár sokan azonosítják pl. a gazdasági növekedés fenntartásával. A fenntarthatóság lényege egy viszonyrendszer – kultúra – kialakítása, amelyben az emberek egymás közötti és természeti környezetükkel kialakított kapcsolatukban nem felélik, hanem megóvják az erőforrásokat a jövő számára. A fenntarthatóság ezt a jó viszonyrendszert keresi, hogy a jövő nemzedékek is kielégíthessék szükségleteiket.

Elengedhetetlen a fenntartható fejlődés lényegének megértése is. Herman Daly szerint „A fenntartható fejlődés a folytonos társadalmi jól-lét megvalósítása, anélkül, hogy a környezet eltartóképességét veszélyeztetnénk.” Növekedni annyit jelent, mint méretben gyarapodni, fejlődni pedig annyit, mint jobbá válni. A fejlődés nemcsak a természetes

rendszerek, de a társadalom esetében is jobb alkalmazkodást jelent a környezet folytonosan változó feltételrendszeréhez (NFFT, 2009, 9-10. o.).

Dennis és Donella Meadows valamint Jörgen Randers kutatócsoportja „A növekedés határai” című könyvben a következőképpen írja le a fenntartható fejlődés fogalmát:

Fenntarthatónak azt a társadalmat nevezzük, amely képes nemzedékeken át fennmaradni, amely elég előrelátó és bölcs ahhoz, hogy ne ássa alá saját fizikai és társadalmi ellátó rendszerét.

Rendszerszemléleti nézőpontból z a társadalom fenntartható, amelynek megvannak az információs, társadalmi és intézményi mechanizmusai, hogy ellenőrizhesse az exponenciális népesség- és tőkenövekedést előidéző pozitív visszacsatolásokat. Ez azt jelenti, hogy a születési ráták nagyjából azonosak a halálozási rátákkal, és a beruházási mutatók nagyjából azonosak az értékcsökkenési mutatókkal, ameddig és amennyiben a technikai változások és társadalmi döntések igazolnak egy megfontolt és kontrollált változást a népesség és a tőke szintjében. A társadalmi fenntarthatóság érdekében a társadalomban a népesség, a tőke és a technológiai kombinációjának úgy kell alakulnia, hogy az anyagi életszínvonal mindenki számára megfelelő és biztonságos legyen. A fizikai fenntarthatóság érdekében a társadalom anyagi és energiatermelésének meg kell felelnie a közgazdász Herman Daly által megfogalmazott három feltételnek:

- *Megújuló erőforrásaink felhasználási üteme nem haladhatja meg azok regenerálódási ütemét.*
- *Nem megújuló erőforrásaink felhasználási üteme nem haladhatja meg a fenntartható megújuló helyettesítők kifejlesztésének ütemét.*
- *Szennyezőanyag-kibocsátásának üteme nem haladhatja meg a környezet asszimilatív kapacitását (Meadows, Meadows és Randers 2005).*

Ha a megfogalmazásokhoz hozzávesszük azokat a nemzetközi folyamatokat, amelyek a fenntartható fejlődés, fenntarthatóság fogalmak bevezetéséhez vezettek (környezeti problémák felismerése – környezetvédelem, a gazdasági fejlődés/fejlesztés hatása a környezetre – környezet és fejlődés), akkor kijelenthetjük, hogy a **fenntartható fejlődés fogalmának használata egyértelműen az ember egyéni és közösségi felelősségét teszi hangsúlyosabbá a korábbi megoldási javaslatokhoz viszonyítva. Ebből következik, hogy a fenntarthatóságot célzó nevelésben is ennek megfelelő hangsúlyt kell kapnia.**

A fenntarthatóságra nevelés meghatározása

A fenntartható fejlődés, és az oktatás kapcsolatának fontossága több nemzetközi szervezet dokumentumaiban is nagy hangsúlyt kap. Először az 1992-es riói világkonferencia által elfogadott „Feladatok a XXI. századra” (Agenda 21.) dokumentum 36. fejezete hívta fel az ENSZ tagállamainak a figyelmét arra, hogy az oktatás minden formája biztosíthatja azon folyamatok meglétét a társadalomban, amelyek során a környezeti és etikai tudatosság megalapozódik, a fenntartható fejlődéssel összhangban lévő értékek és attitűdök, képességek és viselkedés kialakulnak, valamint a társadalom hatékonyan részt vesz a döntéshozatalban. A tíz év elteltével, 2002 őszén, Johannesburgban megtartott ENSZ Fenntartható Fejlődés világsúcs-találkozóra az UNESCO mérleget készített a fenntarthatóságra oktatás riói találkozó óta eltelt időszakáról „Oktatás a fenntartható fejlődés szolgálatában, Riótól Johannesburgig: Egy évtizednyi elkötelezett munka tanulságai”. Címmel. Ebben kifejti, hogy

...a fenntarthatóságra oktatás feladata olyan emberi képességek és magatartások kialakítása, amelyek egy ökológiailag, szociálisan, gazdaságilag és politikailag fenntartható társadalom létrejöttéhez szükségesek (Czippán, 2003).

Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa Európai Gazdasági Bizottságának Fenntarthatóságra nevelés stratégiája a dokumentum elején a következő jövőképet vázolja fel:

A jövőről alkotott képünk egy olyan régió, amelyben megvalósulnak a szolidaritás, az egyenlőség, valamint az emberek, országok és nemzedékek közötti kölcsönös tiszteletet közös értékei. Egy olyan birodalom, amelyet a fenntartható fejlődés jellemez; magában foglalva a gazdaság versenyképességét, az igazságosságot, a társadalmi összetartást, a környezet védelmét és a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodást; annak érdekében, hogy a jelen nemzedékek szükségleteinek kielégítése ne veszélyeztesse a jövő nemzedékek képességét a saját szükségleteik kielégítésére. Az oktatás – mindamelllett, hogy egyben emberi jog is – a fenntartható fejlődés elérésének előfeltétele, és egyben a jó kormányzás, a megalapozott döntéshozatal és a demokrácia elősegítésének alapvető eszköze. Ennél fogva a fenntarthatóságra nevelés³ segítheti, hogy jövőképünk valósággá váljon. A tanulás a fenntarthatóságért fejleszti és erősíti az egyéneket, a csoportokat, a közösségeket, a szervezeteket és az országok ítéletalkotó és választási képességét, hogy a fenntartható fejlődést előnyben részesítsék. Ez elősegítheti az emberek szemléletváltozását, képessé téve őket arra, hogy az életminőséget javítva biztonságosabbá, egészségesebbé és virágzóbbá tegyék világunkat. A fenntarthatóságra nevelés kritikus gondolkodásra, erősebb tudatosságra ösztönözhet, ami új jövőképek és elgondolások kialakítását és új módszerek és eszközök kifejlesztését teszi lehetővé (UNECE, 2005, 1. o.).

A fenntarthatóságra nevelést olyan folyamatként definiálja, amely

...az embereket a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismeretekkel és képességekkel ruházza fel: hozzáértőbbé, magabiztosabbá téve őket, növelve lehetőségeiket, hogy tegyenek valamit a természettel összhangban lévő, a társadalmi értékeket, a nemek közötti egyenlőséget és a kulturális sokszínűséget fontosnak tartó egészséges és alkotó életért (i.m. 2. o.).

Az Európai Unió Tanácsa által 2010. november 18-án elfogadott tanácsi következtetés a fenntartható fejlődést szolgáló oktatásról rögzíti, hogy

...a fenntartható fejlődést szolgáló oktatás legfontosabb szerepe az, hogy az egyéneket és a csoportokat felvértesse a tudatos választáshoz szükséges ismeretekkel, készségekkel és attitűdökkel, mely választásoknak köszönhetően a világot olyanná alakíthatják, illetve olyannak őrizhetik meg, amelyet ők maguk és a jövő nemzedékek egyaránt olyan helynek tartanak, ahol lehet élni és dolgozni. Az oktatási intézményeknek, a helyi közösségeknek, a civil társadalomnak és a munkáltatóknak mind kulcsfontosságú szerepük van az ilyen kompetenciák kifejlesztésében és előmozdításában (EUT, 2010, 12. o.).

Fentiek alapján elmondható, hogy a fenntarthatóságra nevelésen minden olyan (formális, nem-formális és informális keretek között történő) tanulás támogatását/segítését értjük, amely az élhető jövőért tenni akaró és tudó, időben és térben rendszerszinten gondolkozó, felelős, együttműködő állampolgárrá válást segíti.

2. Döntési pont:

A fentiek alapján FNK alkot-e önálló meghatározást a fenntarthatóságra nevelésre, vagy elfogadja a fenti, egymásnak nem ellentmondó értelmezéseket, és a fejlesztendő kompetenciák meghatározásában javasolja érvényre juttatni a nemzeti sajátosságokat?

A fenntarthatóságra nevelés területén fejleszteni javasolt kompetenciák

Kiindulási kompetencia fogalomnak tekinthetjük az EU Bizottsága 2004-ben elfogadott kulcskompetencia definícióját, mely szerint:

A kulcskompetencia az ismeretek, készségek és attitűdök transzferábilis, többfunkciós egysége, amellyel mindenkinek rendelkeznie kell ahhoz, hogy személyiségét kiteljesíthesse és fejleszthesse, be tudjon illeszkedni a társadalomba és foglalkoztatható legyen. A kulcskompetenciákat, a kötelező oktatás illetve képzés időszaka alatt kell elsajátítani. A későbbiekben, az egész életen át tartó tanulás során mindenféle tanulás alapját ezek a kompetenciák képezik (EUT, 2004, 22. o.).

Mivel az európai keretrendszer (EP-CEU, 2006) által meghatározott kulcskompetenciák¹ kidolgozásának nem a fenntarthatóság felé történő elmozdulás volt a célja, hanem a foglalkoztathatóság növelése, ezért a megfelelő dokumentumok expliciten nem, illetve csak részletekben tartalmazzak FN kompetenciákat. Amennyiben ez utóbbiakat figyelmen kívül hagyjuk a nevelési folyamatokban, akkor tovább erősítjük a jelenleg zajló fenntarthatatlan gyakorlatot. Ezért indokolt az FN kompetenciák önálló meghatározása, élhető jövőnk érdekében a nevelési folyamat előterébe helyezése, és összehangolása a kompetenciafejlesztés és mérés-értékelés egyéb területeivel.

Fentieket figyelembe véve mondhatjuk, hogy a fenntarthatóságra nevelésnek olyan kulcskompetenciát (metakompetenciát) kell fejlesztenie, amelyekkel felvértezve az emberek szándékoznak és képesek mozgósítani illetve bővíteni ismereteiket, fejleszteni, alkalmazni képességeiket (egyénilag és közösségekben is), hogy cselekedeteikkel hozzájáruljanak az emberhez méltó élet földi feltételeinek megőrzéséhez. Hívjuk ezeket a fenntarthatóságra nevelés által fejlesztendő (FN) kompetenciáknak!

A UNECE fenntarthatóságra nevelés stratégiája (UNECE, 2005) végrehajtásának követésére, ellenőrzésére a felkért szakértői csoport kidolgozott egy indikátor-rendszert (UNECE. 2009)². Ebben az indikátor-rendszerben az elvárt tanulási kimenetek (1. sz. táblázat) alapjául a szakértői csoport az UNESCO Oktatás a XXI. Századra – nemzetközi csoport felosztását használta³.

---

¹ 1) anyanyelvi kommunikáció; 2) idegen nyelvi kommunikáció; 3) matematikai kompetencia, illetve alapvető természettudományos és műszaki kompetenciák; 4) digitális kompetencia; 5) a tanulás elsajátítása; 6) szociális és állampolgári kompetenciák; 7) kezdeményező-készség és vállalkozói kompetencia; 8) kulturális érzékenység és kifejező-készség.

² A munkacsoport tagjainak névsora, üléseinek jegyzőkönyve, beszámolója, a kidolgozott indikátorrendszer letölthető a UNECE honlapjáról: <http://live.unece.org/index.php?id=2674>

³ A munkacsoport vezetője Jacques Delors nevével is fémjelzett kompetencia felosztás (*Learning: The Treasure Within*). Az együttélés tanulása, a tudás tanulása, a cselekvés tanulása és a létezés tanulása, (learning to live together, learning to know, learning to do and learning to be) <http://www.unesco.org/delors/>

Mint minden nemzetközi konszenzusra épülő dokumentum, ez a lista is általános, és a beszámolóban is azt kérik, hogy az országok egészítsék ki a rájuk jellemző fontos kompetencia-elemekkel.

1. sz. táblázat

Kompetencia	
A tanulás tanulása A tanulók felkészítése arra, hogy	Elvárt kimenet
	- elemző kérdéseket fogalmazzanak meg/kritikus gondolkodás
	- értsék a komplexitást/rendszer gondolkodást
	- leküzdjék a nehézségeket/probléma-megoldás
	- kezeljék a változásokat/probléma-feltárás
	- kreatívan/jövőre irányultan gondolkozzanak
- értsék a különböző tudományterületeken átívelő kapcsolatokat/holisztikus (egészleges) megközelítés	
	Továbbiak
	-
	-
A cselekvés tanulása A tanulók felkészítése arra, hogy	Elvárt kimenet
	- a tanulást alkalmazzák az élet-helyzetek változatos területein
	- Döntéseket hozzanak, beleértve a váratlan helyzeteket is
	- Kezelné tudják a válságokat és a kockázatokat
	- Felelősen cselekedjenek
	- Önbecsüléssel cselekedjenek
- elkötelezetten cselekedjenek	
	Továbbiak
	-
	-
A létezés tanulása (learning to be) A tanulók felkészítése arra, hogy	Elvárt kimenet
	- Becsülnék önmagukat
	- Képesek legyenek önkifejezésre és kommunikációra
	- Kezelné tudják a stresszhelyzeteket
	- Képesek legyenek beazonosítani és tisztázni értékeket
	Továbbiak
	-
	-
Az együttélés és együttműködés tanulása A tanulók felkészítése arra, hogy	Elvárt kimenet
	- Felelősséggel cselekedjenek (helyben és globálisan)
	- Tiszteletben tartsanak másokat
	- Beazonosítsák az érdekeltet/érintetteket és az érdekeiket
	- Együttműködjenek/teamben dolgozzanak
	- Részt vegyenek a demokratikus döntéshozatalban
- Tárgyaljanak és konszenzust keressenek	
- Megosszák a felelősséget (szubszidiaritás)	
	Továbbiak
	-

Az EU tanácsi következtetés a következő kompetenciákat sorolja fel a fenntartható fejlődést szolgáló oktatás, nevelés céljaként

...a fenntartható fejlődést szolgáló oktatásnak értékeken alapuló és interdiszciplináris tanulásra kell épülnie, ami előmozdítja a rendszerekben való gondolkodást és tanítást, és ami új ismeretek, készségek és attitűdök elsajátítását teszi lehetővé. Hangsúlyoznia kell a kreatív gondolkodást, az innovációt és a hosszú távú perspektívát, különösen a jövő nemzedékek iránti felelősségünket. A fenntartható fejlődést szolgáló oktatás nem önálló tantárgy, hanem inkább olyan alapul szolgáló elvek és értékek – mint például az igazságosság, a méltányosság, a tolerancia, a megfelelés és a felelősség [...] ötvözete, amelyeket transzverzálisan kell közvetíteni. A fenntartható fejlődést szolgáló oktatás a foglalkoztathatóság javításához szükséges kompetenciák fejlesztéséhez is hozzájárulhat. Mivel a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos készségeket legjobban személyes tapasztalatokon keresztül lehet elsajátítani, a tanulási folyamatnak lehetőség szerint a befogadó tanulásra, a cselekvésre és a motivációra kellene irányulnia (EUT, 2010, 12. o.);

A fenntarthatóságra neveléshez szükséges nevelői kompetenciák

Az indikátorokat (UNECE, 2009) kidolgozó szakértői csoportot követően a UNECE 2009-ben felkért egy másik szakértői munkacsoportot⁴ azon kompetenciák megfogalmazására (UNECE, 2011), amelyekkel az oktatással, neveléssel, képzéssel, kommunikációval foglalkozó szakembereknek kell felvértezniük magukat, ahhoz, hogy munkájukkal hozzájáruljanak a fenntarthatóság felé történő elmozduláshoz szükséges tudatosság erősítéséhez.

Bár az általuk megadott kompetenciák tanári és nem tanulói követelményekre vonatkoznak, nyilvánvaló, hogy ezek kölcsönösen összetetten kapcsolódnak egymáshoz, és segítségül szolgálhatnak mind az FN által fejlesztendő kompetenciák pontosításában, mind a FN feladatainak meghatározásában.

A nevelői kompetenciákra vonatkozó dokumentum (2. sz. táblázat) is a Delors féle kompetenciacsoporthoz indul ki, és ezt tovább bontja az elmozdulás (paradigmaváltás) szempontjából fontos területekre. Ahogy a szakértői munkacsoport tagjai fogalmazzák, ezek nem a mindenkitől kötelezően elvárt, minimális kompetenciák, hanem inkább olyanok, melyek megszerzésére minden neveléssel, oktatással foglalkozó szakembernek törekednie kell. Túlmutatnak azokon a kompetenciákon, amelyek a jó minőségű oktatáshoz szükségesek mindenkinek a saját szakterületén.

A dokumentum a tanuló (learner) kifejezést az egész életen át tartó tanulás minden területére, tehát a formális, nem-formális és informális színtereken tanulókra egyaránt vonatkoztatja.

---

⁴ A munkacsoport jelentése letölthető a UNECE honlapjáról [innen](#)

2. sz. táblázat

	Holisztikus megközelítés - Az integrált megközelítések és gyakorlat érdekében	A változás előrevetítése - Múlt, jelen és jövő	A váltás előmozdítása – Emberek, oktatás, nevelés, oktatási rendszerek
A tudás tanulása A nevelő érti...	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rendszergondolkodás alapjait ▪ Összefüggéseket a gazdasági, társadalmi, kulturális és környezeti ügyek között ▪ A kölcsönös függőségeket a jelen generációkon belül és a generációk között ugyanúgy, mint a szegénység és gazdagság vagy az emberek és a természet között ▪ Saját és mások világnézetét és kulturális (assumptions) ▪ A kapcsolatot a fenntartható jövő és jelen gondolkodásunk, életvitelünk és munkánk között ▪ a saját gondolkodást és cselekedetét a fenntartható fejlődéshez viszonyítva 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a fenntarthatatlan fejlődés oksági gyökereit ▪ a fenntartható fejlődés folyamatában alakuló (evolving) koncepcióját ▪ a fenntarthatatlan gyakorlatokról az életminőséget, a szolidaritást és környezeti fenntarthatóságot előmozdító sürgős változások szükségességét ▪ a problémafelvetés, kritikus reflektálás, és előrelátás fontosságát a jövő tervezésében és a változás befolyásolásában annak a fontosságát, hogy fel kell készülni az előre nem látható dolgokra és alkalmazni kell az elővigyázatos megközelítést 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Miért szükséges a tanulást támogató oktatási rendszert átalakítani ▪ Miért szükséges megváltoztatni a nevelés/tanulás módját ▪ Miért kell felkészíteni a tanulókat az új kihívásokkal való találkozásokra ▪ Annak a jelentőségét, hogy az átalakulás alapjai a tanulók tapasztalataira ▪ A valódi ügyekbe való bekapcsolódás hogyan segíti a tanulási kimenetlet és segíti a tanulók tevékenységének megváltoztatását
A cselekvés tanulása A nevelő képes ...	<ul style="list-style-type: none"> ▪ lehetőséget teremteni a különböző szakterületek/helyek/kultúrák/nezetűedékek gondolatainak és tapasztalatainak előfeltételek és előítéletek nélküli megosztására ▪ a kételyek, ügyek, feszültségek, és konfliktusok különböző nézőpontjaival dolgozni ▪ képes tudatosítani a tanulóknak, hogy miként hatnak a helyi és globális környezetükre és az ezek hogyan hatnak rájuk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kritikusan feltárni a változási folyamatokat a társadalomban ▪ a változás sürgősségét érezve és érzékeltetve tud kommunikálni és reményt kelteni ▪ segíti/vezeti (facilitate) a különböző döntések és cselekedetek következményeinek értékelését ▪ tanulási környezetként használni a természetes, társadalmi és épített környezetet beleértve azok intézményeit is 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A kritikus gondolkodást, aktív állampolgárságot segítő tanulóközpontú, aktív részvétellel alapozott tanulást kialakítani (facilitate) ▪ Feltárni a tanulás kimenetek/eredmények fenntartható fejlődéshez viszonyított változásait és eredményeit
Az együtt- élés taulása A nevelő úgy dolgozik mások- kal, hogy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aktívan bevon koruk, kultúrájuk, lakóhelyük, és tudományos meggyőződésük szerint különböző csoportokat 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Elősegíti (facilitate) a fenntartható fejlődést célzó új világkép kialakulását ▪ Erősíti a különböző jövőképekről szóló párbeszédet 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Törekszik (challenge) az oktatási rendszerben meglévő fenntarthatatlan gyakorlatok megváltoztatására, beleértve az intézményi szintet is ▪ Segíti a tanulókat, hogy dialógusban tisztázzák saját és mások világnézetét és észrevegyék, hogy léteznek alternatív keretek/megoldások (frameworks)
A létezés tanulása A nevelő olyan, aki ...	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Befogadja a különböző kultúrákat, nézőpontokat és tudományos megfontolásokat 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Motivált, hogy helyben és globálisan is pozitívan járuljon hozzá mások életéhez, társadalmi és természetes környezetéhez is ▪ Akar megfontoltan cselekedni bizonytalan helyzetekben is 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Törekszik a fenntarthatatlan gyakorlatot alátámasztó feltételezések megváltoztatására ▪ a tanulási folyamatban útmutató, segítő és résztvevő is egyben ▪ alkalmazza a kritikus reflexiót ▪ kreativitásra, innovációra ösztönöz

3. Döntési pont

A fenti kompetencia-meghatározás és felsorolás alapján hazai FN kulcskompetencia tartalmára javaslat készítése.

Szakpolitikai javaslatok a fenntarthatóságra nevelés széleskörű megvalósítása, támogatása érdekében

Az EU Tanácsi Következtetés szakpolitikai javaslatai az országok számára:

hozzák meg a megfelelő intézkedéseket az adott – helyi, regionális vagy országos – illetékességi szinteken, ezzel ösztönözve a fenntartható fejlődést szolgáló oktatás továbbfejlesztését és alkalmazását, és azt, hogy az minden szinten beépüljön az oktatási és képzési rendszerekbe, a nem formális és az informális tanulás, valamint a formális tanulás területén egyaránt. Ezek az intézkedések mindeneelőtt a következőkre terjedhetnek ki:

a) annak biztosítása, hogy a szakpolitikai, a szabályozási, az intézményi és a működési keretek támogassák a fenntartható fejlődést szolgáló oktatást, és különösen, hogy:

— a fenntartható fejlődést szolgáló oktatás az egész életen át tartó tanulásra vonatkozó, a polgárok személyes, társadalmi és szakmai fejlődését célzó nemzeti stratégiák elemévé váljon,

— a fenntartható fejlődést szolgáló oktatást adott esetben beépítsék a tantervekbe,

— a fenntarthatósággal kapcsolatos kihívások kezelését célzó, interdiszciplináris és az egész tantervre kiterjedő megközelítéseket dolgozzanak ki és alkalmazzanak az oktatás minden szintjén,

— tevékenyen támogassák a fenntartható fejlődést szolgáló oktatással kapcsolatban az „egész iskolás” megközelítést, többek között a forrásaikat fenntartható módon használó intézmények előtt álló akadályok megszüntetése révén;

b) a tanároknak, az oktatóknak, az iskolai személyzetnek és az iskolavezetőknek az ahhoz szükséges tudatossággal, ismeretekkel és kompetenciákkal való felvértezése, hogy előmozdíthassák a fenntartható fejlődést szolgáló oktatás alapjául szolgáló elveket, és beépíthessék azokat a tanítással és az iskolavezetéssel kapcsolatos megközelítéseikbe, különösen az alábbiak által:

— az oktatás és képzés minden szintjén a tanárok, az oktatók és az iskolavezetők figyelmének felhívása a fenntartható fejlődést szolgáló oktatás jelentőségére, és az abból származó előnyökre, ha azt mint a transzverzális kulcskompetenciák előmozdítását célzó, különösen hasznos eszközt használják,

— annak biztosítása, hogy a tanárok és az oktatók – alapképzés és továbbképzés révén – rendelkezzenek a szükséges ismeretekkel a fenntartható fejlődést szolgáló oktatással kapcsolatos összetett kérdések tanításához, valamint számukra a fenntartható fejlődést szolgáló oktatáshoz szükséges megfelelő és naprakész eszközök és tanulási segédanyagok biztosítása,

— az egy intézményen belüli tanárok közötti multi- és interdiszciplináris együttműködés ösztönzése a fenntartható fejlődést szolgáló oktatással kapcsolatos, több területet érintő kérdések oktatásának és tanulásának elősegítése céljából,

— a különböző intézményekben oktató tanárok közötti hálózatépítés – így az online hálózatépítés – előmozdítása a fenntartható fejlődést szolgáló oktatás folyamatos fejlesztésének és az azzal kapcsolatos új gondolatok cseréjének biztosítása céljából,

— a szülőkkel, a helyi közösséggel és az összes egyéb érdekelt féllel folytatott együttműködés megerősítése és az említettek nagyobb arányú részvételének az előmozdítása...(EUT, 2010, 13. o.).

4. Döntési pont

Készítsen-e a FNK (és a JNO) közös szakpolitikai javaslatokat a fentiek figyelembe vételével a meglévő hazai eredményekre, sikerekre alapozva, és ha igen, akkor mi legyen a módja?

Függelék

Fogalmi értelmezés

Az emberek értékrendjének, tudásának, viselkedésének megváltoztatására irányuló folyamatra, tevékenységre különböző fogalmakat, különböző hatékonyságú, hatású eszközöket használunk. Az alábbi felsorolás egy a lehetséges megfogalmazások, megközelítések között, mely az IUCN Környezeti Nevelési és Kommunikációs Bizottsága által a biológiai sokféleség megőrzésére irányuló kommunikáció, oktatás és társadalmi szemléletformálás (CEPA) fogalmi meghatározását figyelembe véve készült. (Czippán K. 2003)

KOMMUNIKÁCIÓ (communication) kétoldalú információcsere. Eszköze az egyének, társadalmi csoportok közti együttműködés kialakításának, a különböző egyéni, közös, gazdasági és politikai döntések és azok háttere megismerésének, megismertetésének illetve meghozatalának. Ezáltal eszköze az egyének bevonásának, belső indíttatása kialakításának.

NEVELÉS (education) az emberek kompetenciájának (értékrendjének, készségének, képességének, viselkedésének) megváltoztatását, fejlesztését célzó szervezett, intézményesített keretek között végzett tevékenység. Ismereteket nyújt az embereknek, ösztönzi és képessé teszi őket életmódjuk megváltoztatására, intézményeik, (üzleti) partnereik és kormányzatuk működésének befolyásolására.

SZEMLÉLETFORMÁLÁS (public awareness) révén fordul az emberek figyelme, például a környezeti témák, a fenntarthatóság felé. A növekvő közfigyelem a kulcsszereplőket arra készíti, hogy ők is több figyelmet szenteljenek közös értékeinknek és azok fennmaradásának. A figyelem felkeltése, a szemléletformálás programalkotást és propagálást jelent, melyek révén az emberek felismerik a létfontosságú dolgokat, rájönnek, miért alapvetők ezek számukra, és megértik, hogy mit tehetnek, és mit kell tenniük azért, hogy ezek fennmaradjanak.

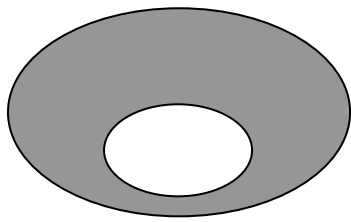
A fenntarthatóságra nevelés viszonya a többi nevelési területhez

Az utóbbi időben számos dokumentum foglalkozik azzal, hogy elsősorban a környezeti nevelés, a globális nevelés viszonyát megfogalmazzák a fenntarthatóságra neveléshez

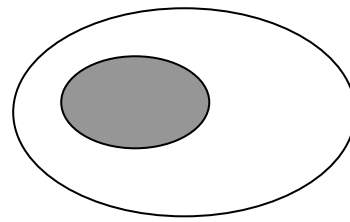
A környezeti nevelés és a fenntarthatóságra oktatás fogalmak viszonyának polémiáját jól tükrözi az IUCN Környezeti Nevelési és Kommunikációs Bizottságának kutatása (Wals, Hesselink, 2000). A szervezet 2000-ben egy ötfordulós on-line párbeszédet folytatott le, összesen 70 résztvevővel, akik közül fordulónként 25 országból összesen 22 és 35 fő vett részt. A résztvevők főleg környezeti nevelők, és/vagy egyetemi tanárok közül kerültek ki (és nem voltak köztük sem az üzleti, sem az állami szektorból fenntartható fejlődéssel foglalkozó szakértők). A résztvevők véleménye látványosan megoszlott arról, hogy mi a fenntarthatóságra oktatás (vagy oktatás a fenntartható fejlődésért) és a környezeti nevelés kapcsolata. Egyaránt előfordultak azok a vélemények, hogy az oktatás a fenntarthatóságért a környezeti nevelés része, vagy fejlődésének egyik újabb állomása, vagy mindössze csak néhány közös jellemvonással rendelkeznek (Czippán, 2003).

1. ábra

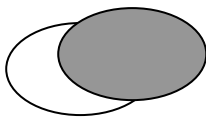
A fenntartható fejlődés oktatásának és a környezeti nevelés kapcsolatának 4 különböző felfogása (Wals, Hesselink, 2000).

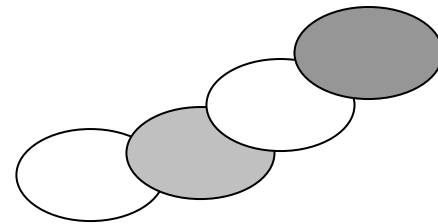
A környezeti nevelés része a fenntartható fejlődés oktatásának

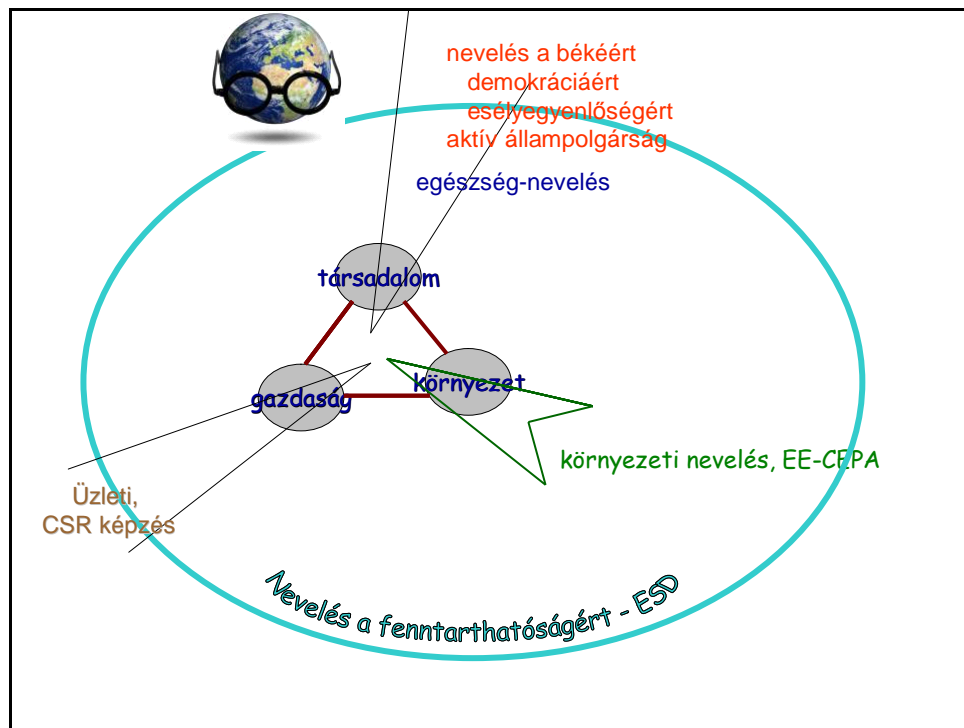
A fenntartható fejlődés oktatása része a környezeti nevelésnek

A környezeti nevelés és a fenntartható fejlődés részben átfednek

A fenntartható fejlődés oktatása egy lépcső a környezeti nevelés fejlődésében

A vitaanyag elején felsorolt meghatározások, megfogalmazások alapján leginkább azt a megközelítést tartjuk helytállóknak, amelyben a különböző nevelési irányzatok a környezet-gazdaság-társadalom rendszer különböző aspektusai felől fogalmazzák meg az oktatás célját. Ezek metarendszerét leginkább a környezeti nevelés (annak is csak egyes szakemberek által kitégított keretei) tekintette egyben, de igazából a FN kezeli összefüggéseiben, a globális nevelés pedig ezen megközelítés globális vonatkozásait helyezi előtérbe.

Felhasznált irodalom

- Wals, A. E. J., Hesselink, F. (2000) ESDebate Internet Discussion on Education for Sustainable development. IUCN CEC, Gland
Interneten 2011. augusztus 22-én <http://www.hect.nl/publications/ESDebate2.pdf>
- Breiting, S., Mayer, M. és Morgensen, F. (2005): A Fenntartható Fejlődés iskoláinak minőségi kritériumai. Austrian Federal Ministry of Education, Science and Culture, SRRD, ENSI; Vienna, Austria. Az Interneten 2011. augusztus 22-én:
<http://www.ensi.org/media-global/downloads/Publications/217/QC-HU.pdf>
- Brundtland, G. H. és mts. (1988): *Közös Jövőnk*. (Szerk.: Persányi M.) Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- Czippán K. (2003): *Gondolatok a Fenntarthatóságra Oktatás és Kommunikáció Stratégiájához* (FOKOS). (Kézirat, készült a Környezettudományi Központ Megbízásából) Budapest.
- Czippán K., Varga A. és Könczey R. (2005): *Tanulás és tanítás a fenntartható fejlődés érdekében - szakterületi stratégia a fenntartható fejlődés magyar stratégiájának megalapozásához*. ELTE, Budapest.
- EP-CEU (2006): *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competencies for lifelong learning*. European Parliament, Council of the European Union; Brussel. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>
- EUT (2004): Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák. In: Demeter Kinga (Szerk.) 2006. *A kompetencia. Kihívások és értelmezések*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest. 17-43. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: <http://www.ofi.hu/tudastar/nemzetkozi-kitekintes/egesz-eleten-at-tarto>
- EUT (2006): *Az EU fenntartható fejlődésre vonatkozó megújult stratégiája*. (Elfogadta az Európai Unió Tanácsa 2006. június 15-16-i ülésén). Az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: http://www.ff3.hu/upload/060609_EUSDS-final-HU.pdf
- EUT (2010): *A Tanács 2010. november 19-i következtetési a fenntartható fejlődést szolgáló oktatásról*. Az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:327:0011:0014:HU:PDF>
- Meadows, Donella. Randers, J. Meadows, Dennis. (Meadows at al. 2005) *A növekedés határai*. Kossuth Kiadó. Budapest
- NFFT (2009): *Jövőkerező. A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Tanács jelentése a magyar társadalomnak*. Nemzeti Fenntartható Fejlődés Tanács, Budapest. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: http://www.nfft.hu/dynamic/Jovokereso_Roviditett_A5_HUN_Screen.pdf
- Magyar Köztársaság Kormánya (2007): *Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia*. A Magyar Köztársaság Kormánya, Budapest. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: http://www.nfft.hu/dynamic/nemzeti_fenntarthato_fejlodesi_strategia.pdf
- Meadows, De., Meadows, Do. és Randers, J. 2005. *A növekedés határai. Harminc év múltán*. Kossuth Kiadó Zrt., Budapest.
- UNECE (2005): *A fenntarthatóságra nevelés ENSZ EGB stratégia*. (Elfogadta a Környezetvédelmi és oktatási minisztériumok magas szintű találkozója Vilniusban, 2005. március 18-án). United Nations Economic Commission for Europe, Geneva. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: <http://live.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/strategytext/strategyHungarian.pdf>
- UNECE (2009): *Guidance for Reporting on the Implementation of the UNECE Strategy for Education for Sustainable Development, Reporting Format*. United Nations **Economic Commission for Europe, Geneva**. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: <http://live.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2009/ECE/CEP/AC.13/ece.cep.ac.13.2009.10.e.doc>
- UNECE (2011): *Learning for the future: Competences in Education for Sustainable Development*. United Nations Economic Commission for Europe, Geneva. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: http://live.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/Sixth%20Meeting/Learning%20for%20the%20Future_%20Competences%20for%20Educators%20in%20ESD/ECE_CEP_AC13_2011_6%20COMPETENCES%20EN.pdf
- UNESCO (2003): *Oktatás a fenntartható fejlődés szolgálatában*. KöNKomP, MUB Budapest.
- UNESCO (2005): *United Nations Decade for Education for Sustainable development Draft International Implementation Scheme*. UNESCO, Paris. Az Interneten 2011. augusztus 22-én: http://portal.unesco.org/education/en/file_download.php/e13265d9b948898339314b001d91fd01draftFinal+IIS.pdf